

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Skanör 22:6 fornlämning L1989:5374

HUSBYGGE

Vellinge kommun
Skåne län

SKÅNE
ARKEOLOGI

Skånearkeologi
Rapport 2025:4

Per Sarnäs

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Skanör 22:6 fornlämning L1989:5374

HUSBYGGE

Vellinge kommun
Skåne län

Skånearkeologi AB**Per Sarnäs**

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.seWebb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Skanör 22:6, fornlämning L1989:5374**Husbygge**

Vellinge kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2025:4

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Per Sarnäs

Kartor: © Lantmäteriet/Metria ordernr 724868

© Skånearkeologi 2025

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Syfte och metod	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Tidigare undersökningar	6
Undersökningsresultat	7
Tolkning och källkritik	8
Referenser	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9

Bilagor

Bilaga 1 Fyndlista

Bilaga 2 Myntbestämning

Figur 1. Karta över Skåne med Vellinge kommun markerat med blått.

Figur 2. Del av fastighetskartan över Näset. Läget för undersökningen är markerat med rött. Fornlämningsbegränsningarna för Falsterbo och Skanör liksom respektive borgruiner är markerade med blå linje. ©Lantmäteriet

Sammanfattning

Ett 118 m² stort schakt har undersökts varav ca 18 m² utgjordes av en nedgrävning fylld med rivningsmaterial efter det hus som rivits innan undersökningen.

I schaktet framkom 14 mer hela eller fragmentariska lerbottnar, fem gropar, tio stolphål, två diken och två härdar. Vid metalldetektoravsökningen påträffades 15 mynt, en fingering infattad med jade(?), en muskötkula, en solja i brons/koppar med remändesbeslag, ett litet nitat beslag (brons/koppar), ett oidentifierat föremål i brons/koppar samt några kopparplåtar och blysmältor. I övrigt framkom en slaggklump i ett av diken. Det framkom ett fåtal keramikskärvor i form av två skärvor östersjökeramik, en skärva yngre svartgods och en skärva äldre rödgods.

Mynten är från 1100–1200-tal förutom en hvid från mitten av 1400-talet. Keramiken kan dateras till 1100–1300-tal. Lerbottnarna innehöll inga lager med fiskben eller fiskfjäll. I ett par av lerbottnarna kunde upp till tre generationer ses.

Undersökningsområdet har lagts in på 1765 års ägodelningskarta vilket visar att det ligger i ett strandnära läge. De relativt talrika myntfynden är troligen resultatet av köpmän som köpt sill direkt från fiskarna.

Figur 3. Figuren visar 11 av de 13 mynt som framkom vid undersökningen. De två mynt som saknas är LUHM 33 350:3 & :25. Skala 1:1. Foto: Max Jahrehorn.

Inledning

Med anledning av att fastigheten Skanör 22:6, som ligger inom Skanörs medeltida stads- och marknadsområde, skulle bebyggas med ett nytt hus beslutade länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Då det framkom betydligt fler metallfynd i form av mynt än vad som beräknats har Riksantikvarieämbetet bidragit med 23 775:- för konservering.

Konservering av metallföremål har utförts av Max Jahrehorn, Oxider AB. Bestämning av mynten har gjorts av Denise Lundgren.

Syfte och metod

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen. Vid undersökningen följdes schaktningen utom där det tidigare huset har stått. Schaktningen genomfördes skiktvis med metalldetektoravsökning av varje skikt. Fynd som bedömdes tolkningsbara inmättes med RTK-GNSS. Framkom mer än ett fynd inom en radie av ca 0,1 m inmättes de som ett fynd. Schakt och anläggningar inmättes likaså med en RTK-GNSS.

Topografi och fornlämningsmiljö

Skanör ligger inom nordvästra delen av Falsterbohalvön som uppvisar en karaktäristisk kusttopografi med sandbankar och strandsjöar. Skanör omnämns första gången i skriftliga källor 1202–1223 i samband med att Ärkebiskop Andreas Suneson inrättar två prebenden vid domkyrkan med intäkter från Skanörs torg och marknad. Skanör nämns sedan i ett flertal urkunder men det är först på 1380-talet som det finns säkra belägg för stadsinstitutioner. Under medeltid fungerade Falsterbo tillsammans med Skanör som stora produktions- och distributionsorter för det årliga sillfisket i Öresund och södra Östersjön, genom de så kallade Skånemarknaderna som var säsongsbundna företeelser. Eftersom sillen gick till på hösten, inföll marknaden under senmedeltid i allmänhet från sista veckan i augusti till första veckan i oktober. Tidigare, i början av 1300-talet öppnades marknaden på S:t Jacobs dag (25 juli) och stängdes till S:t Mårtens dag (11 november). Den årliga exporten av sill kan ha uppgått till så mycket som 36 000 ton (Reisnert 2021). I anslutning till marknadsområdena i Skanör och Falsterbo växte permanenta strukturer fram, vilka under hög- och senmedeltid framträder med rådsstadens organisation och institutioner (Ersgård 1988). Under 1200-talet och framåt tilldelades en rad utländska städer handelsprivilegier och mark i området. Dessa markstycken, så kallade fiter, användes vid handeln och i den övriga verksamheten inom marknaden. Det är också från detta århundrade som de äldsta skriftliga beläggen från Skanör härrör (Ersgård 1984 s.10). Den danska kungamakten svarade för ordningen i området samt drog in skatter och avgifter från den intensiva fiskeverksamheten. Skanör var den viktigaste orten under 1200- och 1300-talen. Under 1400-talet försköts tyngdpunkten till Falsterbo. Vid mitten av 1500-talet blev Malmö huvudort för Skånemarknaden, men då hade sillfisket minskat betydligt i intensitet.

Den arkeologiska situationen i Skanör kännetecknas av ett stort antal begränsade undersökningsytor, spridda inom det medeltida stadsområdet. Den äldsta bosättningen i Skanör är förlagd på den strandvall som löper i nord-sydlig riktning från Skanör till Falsterbo och kan dateras till omkring 1000-talet e.Kr. De arkeologiska lämningarna från denna period utgörs främst av kulturlager och s.k. lerbottnar som kan knytas till säsongsmässiga aktiviteter. Lerbottnar anses ha tillkommit under perioden 1100- till 1300-talet.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Ett fåtal undersökningar har genomförts i undersökningsområdets närhet genom åren (figur 4). I norra delen av kvarteret Möllehejdan upptogs sex provschakt år 1977 varvid kulturlager och lerbottnar påträffades (SR40A-F).

År 2005 genomföres en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning inom den intilliggande fastigheten Skanör 22:4. Sammanlagt 181 m² schakt dokumenterades. Schaktdjupet varierade från 0,2 till 0,35 m utom när man grävde för

Figur 4. Karta som visar de närmaste undersökningarna markerade med blått.

en brunn då schaktdjupet blev 0,8 m. Schaktningen genomfördes dessvärre med en frontlastare vilket är direkt olämpligt i samband med arkeologiska undersökningar. Vid undersökningen påträffades kulturlager och rester av en lerbotten. Fynden utgjordes av enstaka skärvor av östersjökeramik, yngre svartgods, oglaserat äldre rödgods och yngre rödgods (Falk 2005).

Skanör 22:3 – Vid förundersökningen som omfattade drygt 250 m² påträffades 37 anläggningar. Lämningarna utgjordes av stolphål, gropar, lerbottnar och kulturlagerrester. Ett fåtal fynd påträffades och tillvaratogs. De fåtaliga fynden utgjordes av keramik av förhistorisk typ, yngre svartgods, yngre rödgods, ett oidentifierat järnföremål, några slaggklumpar och fragmentariska djurben. (Bondesson-Hvid 2013).

I Västergatan dokumenterades, i samband med en schaktningsövervakning, 286 anläggningar, varav 157 lerbottnar, 74 gropar, 38 stolphål, 15 kulturlager, en härd och ett lergolv. Lerbottnarna låg jämnt spridda längst med hela den undersökta sträckan. Groparna var något vanligare förekommande i norra delen av schaktet. Stolphålen hade också en tendens till att bli mer flertaliga åt norr. Samma sak gäller spridningen av kulturlager. Även den enda härden och lergolvet låg i nordligaste delen av schaktet (Frejd 2024).

Undersökningsresultat

Inom fastigheten har tidigare stått ett källarförsett hus med garage som hade rivits innan den arkeologiska undersökningen började. Schaktningen för det nya huset började i den västra delen. Inom denna del var matjordslagret mycket kraftigt vilket delvis kan bero på att man påfört matjord när man byggde det tidigare huset. Det översta matjordslagret var bemängt med sentida skräp, mest i form av kapsyler och aluminiumfolie/stanniöl. En bit ned ändrade jorden färg och blev mer gråaktig och det var i detta lager fynden påträffades.

Ett 118 m² stort schakt har dokumenterats varav ca 18 m² utgjordes av en nedgrävning fylld med rivningsmaterial, möjligen källaren som enligt kartan dock ska ha legat något längre söderut (figur 6).

I schaktet framkom 14 mer hela eller fragmentariska lerbottnar, fem gropar, tio stolphål, två diken och två härdar. Vid metalledetektoravsökningen påträffades 15 mynt (figur 3), en fingerring infattad med jade(?) (figur 5), en muskötkula, en solja i brons/koppar med remändesbeslag (figur 7), ett litet nitat beslag (brons/koppar), ett oidentifierat föremål i brons/koppar samt några kopparplåtar och blysmältor. I övrigt framkom en slaggklump i ett av diken. Det framkom ett fåtal keramikskärvor i form

Figur 5. Ring av brons med infattad sten av glas eller jade (LUHM 33 350:10; F10). Skala 2:1. Foto: Max Jahrehorn.

Figur 6. Schaktplan med samtliga anläggningar och inmätta fynd.

Figur 7. Sölja med remändesbeslag (LUHM 33 350:9; F8). Skala 1:1. Foto: Max Jahrehorn.

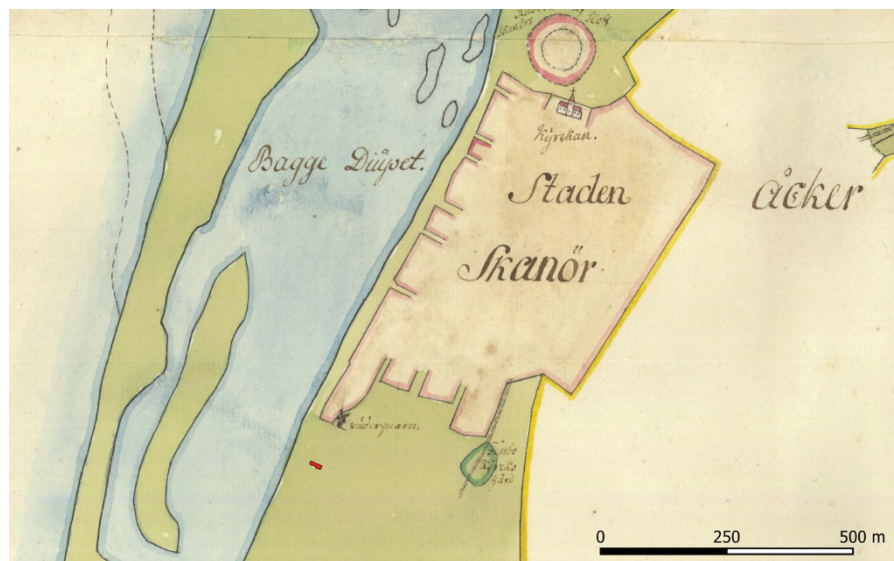
av två skärvor östersjökeramik, en skärva yngre svartgods och en skärva äldre rödgods. Mynten är från 1100–1200-tal förutom en hvid från mitten av 1400-talet (figur 3; bilaga 2).

Keramiken kan dateras till 1100–1300-tal. Lerbottnarna innehöll inga lager med fiskben eller fiskfjäll. I ett par av lerbottnarna kunde upp till tre generationer ses.

TOLKNING OCH KÄLLKRITIK

Undersökningen har berört ett område som legat söder om själva Skanör stad, ute på marknadsområdet. Myntdateringarna överensstämmer väl med Skanörs storhetstid som inföll under framförallt 1200-talet och början av 1300-talet. Därefter försköts marknadsaktiviteterna söderut och Falsterbo blev dess centrum.

Undersökningsområdet har lagts in på 1765 års ägodelningskarta vilket visar att det ligger i ett strandnära läge. De relativt talrika myntfynden är troligen resultatet av köpmän som köpt sill direkt från fiskarna.

Figur 8. Det undersökta schaktets läge inlagt på 1765 års ägodelningskarta. Schaktet är markerat med rött och har legat en bit söder om själva staden.

Referenser

Litteratur

- Bondesson Hvid, B. 2013. Skanör 22:3. RAÄ 14, Skanörs socken, Vellinge kommun i Skåne. Arkeologisk förundersökning 2012. CMB Uppdragsarkeologi AB. Rapport 2013:22.
- Ersgård, L. 1984. Skanör – Falsterbo. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska Museer rapport Medeltidsstaden 53.
- Ersgård, L. 1989. "Vår marknad i Skåne": bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden. Lund Studies in Medieval Archaeology; Vol. 4.
- Frejd, J. 2024. Skanör 2:1. Rapport över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2019–2020. Sydsvensk Arkeologi rapport 2024:38.
- Reisnert, A. 2021. Skanör och Falsterbo - två städer i skuggan av Skånemarknaden. GRANSK 2021 I // Online tidsskrift utgivet af Rudersdal Museer, Museum Nord-sjælland, Museerne Helsingør og Furesø Museer.

Opublicerat material

- Falk, A–B. 2005. Skanör 22:4. Rapport över arkeologisk förundersökning 2005. Malmö Kulturmiljö.

Kartmaterial

Fastighetskartan
Ägodelningskarta 1765

Internetreferenser

Fornsök

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-6780-2023
Skånearkeologis diarienummer 202322
Lunds universitets historiska museums accessionsnummer 33 350

Län Skåne
Kommun Vellinge
Socken Skanör
Fastighet Skanör 22:6
Kvarter Möllehejdan
RAÄ-nummer L1989:5374/Skanör m. Falsterbo 14:1

Koordinatsystem Sweref 99 TM
M ö.h. 1,1–1,9

Fältarbets tid 2023-11-23–2023-11-24
Antal arbetsdagar 2
Antal arkeologtimmar 14

Undersökt yta 118 m²

Projektansvarig Per Sarnäs
Uppdragsgivare Mikael Lindahl

Arkivmaterial i form av shp-filer, digitala foton och rapportoriginal förvaras på Lunds universitets historiska museum.

Bilaga 1

Fyndlista

FNR	ID	SAKORD	TYP	MATERIAL	ANTAL	DIAMETER	VIKT	DATERING	PROVINIENS	PRÄGLAT	BESKRIVNING	KOMMENTARER
1	F1	Mynt	Hvid	Ag	1	17	0,64	1440/42–48	Christoffer av Bayern	Malmö		
2	F1	Mynt	Penning	Ag	1	18	0,53	1157–1182	Valdemar I	Slesvig el. Ribe		
3	F2	Mynt	Penning	Ag	1	19	0,71	1241–1250	Erik Plogpenning	Lund		
4	F3	Mynt	Penning	Ag	1	20	0,52	1202–1241	Valdemar II	Roskilde		
5	F4	Mynt	Penning	Ag	1	17	0,63	1157–1182	Valdemar I	Roskilde		
6	F5	Mynt	Penning	Ag	1	19	0,49	1270–1279	Erik Klipping	Lund		
7	F6	Beslag		Cu	1		1					
8	F7	Mynt	Penning	Ag	1	16	0,63	1241–1250	Erik Plogpenning	Ribe		
9	F8	Sölja med remändesbeslag		Cu	1		15					
10	F9	Fingering		Cu/jade?	1	19	3					
11	F10	Mynt	Penning	Ag	1	18	0,98	1286–1319	Erik Menved	Lund		
12	F10	Nitat beslag		Cu	1		1					
13	F11	Slagg		Slagg	1		105					Gallrad
14	F12	Mynt	Penning	Ag	1	18	0,8	1202–1241	Valdemar II	Roskilde		
15	F13	Mynt	Penning	Ag	1	17	0,76	1286–1319	Erik Menved	Lund		
16		Mynt	Penning	Ag	1	17	0,58	1252–1259	Christoffer I	Lund	Lösfynd	
17		Mynt	Penning	Ag	1	18	0,62	1270–1279	Erik Klipping	Lund	Lösfynd	
18		Mynt	Penning	Ag	1	17	0,81	1259–1286	Erik Klipping	Halland	Lösfynd	
19		Mynt	Penning	Ag	1	19	0,52	1202–1241	Valdemar II	Lund	Lösfynd	
20	F1	Kärl	Äldre svartgods	Keramik	1		4					
21	F8	Kärl	Äldre svartgods	Keramik	1		14					
22		Kärl	Äldre rödgods	Keramik	1		1				Lösfynd	
23		Kärl	Yngre svartgods	Keramik	1		4				Lösfynd	
24		Muskötkula		Pb	1		7				Lösfynd	Gallrad
25	F1	Mynt		Ag	1		0,29					

Bilaga 2

Myntbestämning

Fnr	Präglandsland/Ort	Myntherre	Mynttyp	Datering	Vikt f/e konservering	Referens	Kommentar	Litteratur
33350:1	Danmark, Malmö	Christoffer av Bayern	Hvid	1440-12-48	0,66/0,64	Gal. 20B		Galster, G. 1972. <i>Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397-1540 : Sverige 1363-1521.</i>
33350:2	Danmark, Slesvig el. Ribe	Valdemar I (den store)	Penning	1157-1182	-/0,53	Hbg. 61		Hauberg, P. 1906. Danmarks Myntvæsen i Tidrummet 1146-1241
33350:3	Danmark, Lund	Erik Plogpenning	Penning	1241-1250	0,9/0,71	MB. 4; Bornestaf EP 5	Kraftigt böjd	Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33340:4	Danmark, Roskilde	Valdemar II (den segerrike)	Penning	1202-1241	0,63/0,52	Hbg. 20		Hauberg, P. 1906. Danmarks Myntvæsen i Tidrummet 1146-1241
33350:5	Danmark, Roskilde	Valdemar I (den store)	Penning	1157-1182	0,87/0,63	Hbg. 16		Hauberg, P. 1906. Danmarks Myntvæsen i Tidrummet 1146-1241
33350:6	Danmark, Lund	Erik Klipping	Penning	1270-1279	0,62/0,49	MB. 113-114; Bornestaf EK 21		Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33350:8	Danmark, Ribe	Erik Plogpenning	Penning	1241-1250	1,11/1,04	MB. 33		Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33350:11	Danmark, Lund	Erik Menved	Penning	1286-1319	1,04/0,98	MB. 290; Bornestaf EM 10		Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33350:14	Danmark, Roskilde	Valdemar II (den segerrike)	Penning	1202-1241	0,94/0,8	Hbg. 20		Hauberg, P. 1906. Danmarks Myntvæsen i Tidrummet 1146-1241
33350:15	Danmark, Lund	Erik Menved	Penning	1286-1319	0,82/0,76	MB 285/287; Bornestaf EM 23		Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33350:16	Danmark, Lund	Christopher I	Penning	1252-1259	0,67/0,58	MB 71; Bornestaf KI 7		Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33350:17	Danmark, Lund	Erik Klipping	Penning	1270-1279	0,73/0,62	MB. 113-114; Bornestaf EK 21		Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33350:18	Danmark, Halland	Erik Klipping	Penning	1259-1286	0,93/0,81	MB. 140; Bornestaf EK 3		Mansfeld-Büllner, HV. 1887. Avbildningar av alla tidigare kända danska mynt från perioden 1241-1377. Köpenhamn; Bornestaf, U. 1993. Skånska borgarkrigsmynt 1241-1377
33350:19	Danmark, Lund	Valdemar II (den segerrike)	Penning	1202-1241	0,66/0,52	Hbg. 1		Hauberg, P. 1906. Danmarks Myntvæsen i Tidrummet 1146-1241
33350:25							Myntet är flera fragment. Går ej att bestämma.	